

INTEGRACIÓ DELS DIALECTES OCCIDENTALS A L'ESTÀNDARD FORMAL TELEVISIU*

THE WESTERN CATALAN STANDARD MODEL IN TELENOTÍCIES FROM TV3

AMANDA ULLDEMOLINS-SUBIRATS
Universitat Autònoma de Barcelona
Dept. de Filologia Catalana,
Facultat de Lletres, Edifici B, 08193 Bellaterra
Tf.: 97 773 12 32
Amanda.ulldemolins@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0445-2664

Resum

El pes econòmic, polític, cultural i demogràfic de Barcelona, en territori del bloc oriental, contribueix al fet que es vincule el català central amb l'única varietat apta per a tots els registres, amb l'estàndard, i que es relegue l'occidental a un dialecte limitat a usos informals. Conseqüentment, les poques ocasions que podem sentir els dialectes occidentals en un registre formal i per televisió —recordem que la presència de veus occidentals en sèries i pel·lícules és baixa o inexistent— és a través dels corresponsals situats a l'àrea occidental i dels periodistes que, des de la zona central, informen sobre notícies d'àmbit més general. Per tant, el fet que hi haja, d'una banda, des dels inicis de TV3, poques veus occidentals i, de l'altra, que el model planificat occidental no s'haja estès entre els ensenyants, té com a conseqüència que, a hores d'ara, l'estàndard oral difós per periodistes d'aquella zona dialectal tinga trets fonètics i morfològics orientals. En el següent article abordem aquesta qüestió amb l'estudi del model de llengua de sis periodistes occidentals que participen en els *Telenotícies* de TV3.

Paraules clau

estàndard oral, mitjans de comunicació, occidental, nord-occidental, tortosí, valencià

* Aquesta recerca s'ha dut a terme en el marc del projecte FFI 2016-80191-P, «Extensión social de la norma lingüística en los medios de comunicación», dirigit per Daniel Casals i finançat pel Ministeri d'Economia i Competitivitat (2017-2021). Igualment, s'inclou en el Grup de Recerca en Història de la Llengua Catalana de l'Època Contemporània (2017 SGR 1696). Agraïxo a Daniel Casals els comentaris que ha fet a una primera versió d'aquest article. El present text té el seu origen en el projecte elaborat dins del Màster d'Estudis Avançats de Llengua i Literatura Catalana (UAB-UB) del curs 2013-2014 com a Treball de Fi de Màster, defensat a la UAB el dia 18 de juliol de 2014 i avaluat amb la màxima qualificació.

Abstract

The economic, political, cultural and demographic influence of Barcelona on the other Catalan regions contributes to the confusion between Central Catalan—the dialect spoken in Barcelona and its region—and the standard model for the media. Consequently, the Western Catalan standard model is relegated to informal usage. Keeping in mind that the presence of Western voices in TV series and movies is nearly inexistent, the few times this variety of Catalan appears as a formal model in the media is through correspondents reporting from Western regions and journalists native to the area but based in Barcelona. Therefore, given that since TV3 was founded, Eastern voices have been a majority throughout its broadcasting history, coupled with the fact that the educational system does not teach Western standard forms, the oral standard spoken by reporters from the Western regions exhibits Eastern phonetic and morphological features. The main objective of this article is to analyze the linguistic model of six Western Catalan journalists that work in the TV3 news broadcast, Telenotícies.

Key Words

media, broadcast, Western Catalan, Northwestern Catalan, Valencian, Language implementation

1. INTRODUCCIÓ

A la societat catalana hi ha consens a l'hora de reconèixer que TV3 ha estat, des de la seua posada en marxa el 10 de setembre de 1983, la plataforma que, juntament amb el sistema educatiu, més ha contribuït a la normalització de la llengua i la cultura catalanes. La funció pública de la televisió catalana queda resumida en la Llei 11/2007, d'11 d'octubre, de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, i en l'article 22.3 s'estableix que «la llengua institucional per a prestar el servei públic de comunicació audiovisual de la CCMA és el català». Per tant, TV3 ha estat un dels focus d'estandardització del català, és a dir, un referent lingüístic per a la població. Així, aquesta cadena pública de Catalunya té el deure de difondre la llengua catalana, però cal preguntar-se quina presència tenen les diferents varietats diatòpiques

del català en els espais de la graella, tant pel que fa a les veus (model difós), com als llibres d'estil (model planificat).¹

En aquest article ens centrem en la primera qüestió, el model difós, amb l'objectiu de presentar els resultats sobre l'anàlisi del model de llengua de Televisió de Catalunya. En concret, prenent com a objecte d'estudi els textos de sis periodistes occidentals que intervenen en els *Telenotícies* de TV3. Aquest treball estudia el grau de manteniment dels trets de la varietat geolectal dels periodistes analitzats i el grau d'adequació a l'estàndard occidental en cadascuna de les seues modalitats: nord-occidental, tortosí² i valencià. En un primer moment, ens vam plantejar com a hipòtesi —establida a partir de la influència lingüística de l'àrea de Barcelona a la resta de Catalunya— que, en les gravacions seleccionades, hi ha una barreja de particularitats orientals —sobretot centrals— i d'occidentals, és a dir, els genuïns dels professionals que són objecte d'estudi. També vam suposar que els periodistes mantenen, en l'estàndard difós, només el sistema de vocalisme del seu dialecte, que conformen les isoglosses que diferencien, a grans trets, el bloc occidental de l'oriental.

El fet que les diferents edicions del *Telenotícies* (TN) de TV3 siguin, des de fa anys, entre els cinc programes més vistos del dia a Catalunya³ avala la nostra recerca perquè posa de manifest l'impacte i la importància que tenen per a la població catalana. Per tant, els locutors que hi participen esdevenen un model de referència lingüística per als ciutadans, ja que posen en antena l'estàndard oral formal.

El present article s'estructura en tres blocs: en primer lloc, a la introducció, es presenta l'objectiu, l'objecte d'estudi i la hipòtesi inicial. A més, s'hi exposen les obres de referència que es tenen en compte a l'hora de dur a terme la interpretació de les dades i l'actualització del cens de periodistes occidentals que depenen dels serveis informa-

1. Per a un estudi detallat sobre els trets nord-occidentals presents a l'*ésAdir*, el llibre d'estil de la CCMA, consulteu CASALS (2001).

2. Prenem la categorització adoptada, entre d'altres autors, per COLOMINA (1999) i BELTRAN CALVO & SEGURA-LLOPES (2017), que consideren que el català occidental es pot dividir en tres varietats: nord-occidental, tortosí i valencià.

3. Segons dades de l'empresa Kantar Media, de l'1 de setembre de 2015 al 30 de juny del 2016, extretes de <<http://www.cma.cat/tv3/telenoticias/programa/>> [Consulta 19-2-2018].

tius de TV3. Tot seguit, s'explica la mostra escollida, se situa geolècticament cada locutor i es detalla la metodologia seguida. En segon lloc, es presenta l'estudi de les dades analitzades i es classifiquen en els següents apartats: primerament, es llisten els trets occidentals que han estat substituïts per les variants del català central. A continuació, s'enumeren les formes que presenten vacil·lacions entre les solucions occidentals i orientals i, per a acabar, es detallen els fenòmens occidentals que els periodistes analitzats conserven. Finalment, en el tercer, s'extrauen unes conclusions.

1.1. Model planificat en les obres de referència

Si ens fixem en el model planificat, prenem com a referència els criteris del portal lingüístic en línia ésAdir⁴ (<<http://esadir.cat>>), i també seguim el marc establert per l'Institut d'Estudis Catalans al document *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana* (1990-1992 [1999]³). Creiem que és pertinent afegir-hi dos obres que es presenten com a manuals d'ús per a professionals dels mitjans de comunicació i que fixen el model de llengua de les varietats que analitzem. En primer lloc, *La llengua del Baix Ebre i del Montsià. Un model de llengua estàndard oral* (1995), i, en segon lloc, el *Llibre d'Estil per als Mitjans Audiovisuals en València* (2011), acceptat per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. Quant a les obres descriptives, ens servirem de la síntesi de dialectologia *Els parlars catalans* (1978 [2002]¹³) i del manual *Dialectologia catalana. Aproximació pràctica als parlars catalans* (2015).

Així és que, per a saber el grau d'adequació a l'estàndard, tenim les directrius marcades per la màxima autoritat acadèmica catalana (IEC), que tenen caràcter normatiu, i també les indicacions de l'ésAdir, amb valor prescriptiu per als professionals de la CCMA. A banda, per a conèixer el grau de manteniment del parlar dels locutors,

4. L'«ésAdir» és una de les tres parts del *Llibre d'estil de la CCMA*. Les altres dos són la «Guia editorial» i el «Manual d'ús».

ens servim de VENY & MASSANELL (2015), en què es descriuen les peculiaritats de cada geolecte.

A més, cal fer una altra precisió sobre el model de llengua dels telenotícies. Per un cantó, trobem connexions en directe, en què, tot i que hi ha un guió planificat, els professionals s'expressen en un estil de llengua més espontani —sense perdre el to formal que requereix el telenotícies— i, per tant, hi ha més possibilitats que hi haja trets genuïns considerats com a no recomanables en un noticiari d'àmbit nacional. Per l'altre, en les peces informatives hi ha les intervencions de veus en off que apareixen com a suport en els vídeos de les notícies, en els quals els periodistes lligen un guió que, si el temps ho permet, hauria d'haver estat corregit prèviament pels assessors lingüístics de TV3.

Si ens fixem en el *Llibre d'estil de la CCMA*, en l'ésAdir s'explicita el compromís de difondre un estàndard plural en tots els registres lingüístics, és a dir, es procura que «els professionals que intervinguin per antena reflecteixin la diversitat dialectal dels diferents territoris del domini lingüístic». Tenint en compte això, tant el corresponsal —des dels llocs dels fets—, com el presentador o col·laborador —des dels estudis centrals de TV3 a Sant Joan Despí—, han d'emprar la modalitat estàndard adaptada a la varietat que els és pròpia sense desvincular-se del registre formal que exigeix un noticiari. De fet, un dels propòsits dels mèdia —sobretot públics— és difondre la varietat estàndard codificada per l'ens normatiu⁵ —l'Institut d'Estudis Catalans—, això és, actuar com a agent d'estandardització. Sobre la importància del sector audiovisual en aquest procés d'extensió de la varietat codificada, BASTARDAS (1996: 102) exposa que

en els casos d'estandardització lingüística més contemporanis els mitjans de comunicació de massa poden tenir un paper tant o més important que el sistema escolar. Paral·lelament, doncs, a l'exposició a les formes lingüístiques tradicionals del grup o comunitat en què viuen els individus, aquests entren en contacte habitual i continuat amb noves i

5. Segons el model de planificació lingüística de HAUGEN (1987), aquesta seria la tercera fase, anomenada *implementation*. LAMUELA (1987: 66) tradueix aquest terme com a *vehiculació*.

diferents formes lingüístiques provinents [...] de la premsa, de la ràdio i de la televisió, amb una alta valoració i atracció simbòlica.

En el cas que ens ocupa, i tenint en compte el que sosté Bastardas, els professionals que estudiem s'haurien de dirigir a l'audiència potencial del *Telenotícies* fent servir l'estàndard de la varietat occidental amb tots aquells trets del seu dialecte, subdialecte o parlar que són admesos en un registre formal. És important remarcar aquest punt atès que, en els seus inicis, el model planificat i difós pels professionals de TV3 va prendre com a base exclusivament el català oriental central (CASALS 2001).

Pel que fa al model difós, tot i que s'ha augmentat la presència de veus de tot el territori⁶, la preponderància del dialecte central en tots els formats⁷ de TV3 continua sent a hores d'ara un fet objectiu i demostrable. Per tant, el *Telenotícies* és un dels pocs espais en què els parlants del bloc occidental poden rebre una mostra d'estàndard oral formal en la seua varietat.

1.2. Cens de periodistes occidentals dels serveis informatius de TV3

En el marc d'aquesta recerca, presentem també l'actualització del cens de periodistes occidentals que depenen dels serveis informatius de TV3.⁸ En CASALS (2009) hi ha la llista de professionals d'aquest bloc dialectal que treballen a TV3, bé des de la redacció central a Sant Joan Despí —on hi ha la majoria de periodistes—, bé des de les correspon-salies que la cadena té arreu del país i del món. Així, pel que fa la metodologia, en primer lloc, hem actualitzat el cens de periodistes no orientals de la redacció i de les delegacions dels informatius de TV3 per a saber el lloc de procedència del professional i la seua adscripció geolectal. Ens hem centrat en els periodistes que participen al *TN Migdia* i *Vespre*, i, per tant, no hem tingut en compte, tot i que tindrien

6. Sobre la presència de les diferents varietats del català a la CCMA consulteu CASALS (2009) i CAMPS & CASALS (2009).

7. Per exemple, sobre el nord-occidental col·loquial difós en sèries de TV3, vegeu MASSANELL I MESSALLES (2009) i FERRER-HUCH (2017).

8. Aquest cens es va dissenyar durant el curs 2013-2014.

Taula 1. Geolectes dels periodistes que analitzem, els seus noms i la relació laboral amb el Centre d'Emissió d'Informatius de TV3.

GEOLECTE	PERIODISTA	RELACIÓ AMB EL CENTRE D'EMISSIÓ D'INFORMATIUS TV3
Ribagorçà	Artur Peguera	Conductor Esports - <i>TN Vespre</i>
Pallarès	Lluís Caelles	Redacció central - Internacional
Pallarès	Albert Elfa	Corresponsal al Pròxim Orient
Pallarès	Anna Ferrero	Redacció central - Economia
Part central del nord-occidental	Carolina Gili	Delegació de Lleida
Part central del nord-occidental	Marina Solà	Delegació de Lleida
Part central del nord-occidental	Teresa Macià	Delegació de Lleida
Part central del nord-occidental	Eva Pelegrí	Delegació de Lleida
Part central del nord-occidental	Oriol Vidal	Delegació de Lleida
Part central del nord-occidental	Àlex Oro	Delegació de Lleida
Part central del nord-occidental	Jovita Ané	Delegació de Lleida
Part central del nord-occidental	Mariona Piqué	Redacció central - Societat
Part central del nord-occidental	Eric van Hofft	Redacció central - Societat
Part central del nord-occidental	Montse Castany	Redacció central - Societat
Part central del nord-occidental	Jordi Grau	Redacció central - Esports

Taula 1. Geolectes dels periodistes que analitzem, els seus noms i la relació laboral amb el Centre d'Emissió d'Informatius de TV3. (*Cont.*)

GEOLECTE	PERIODISTA	RELACIÓ AMB EL CENTRE D'EMISSIÓ D'INFORMATIUS TV3
Part central del nord-occidental	Sergi Mulero	Redacció central - Societat
Nord-occidental (Sant Martí de Maldà)	Judit Balcells	Delegació de Lleida
Nord-occidental (Cervera)	Jaume Freixas	Redacció central - Cap de Societat
Nord-occidental (Falset)	Anna Masip	Delegació de Tarragona
Tortosí	Glòria Boquizo	Redacció central - Societat
Tortosí	Fàtima Llambrich	Redacció central - Societat
Tortosí	Víctor Sorribes	Corresponsal de les Terres de l'Ebre
Valencià central	Empar Marco	Corresponsal del País Valencià

un tractament anàleg, ni els conductors que expliquen les notícies dels blocs informatius del canal 3/24⁹ ni els dels programes informatius d'especialitat com l'*Espai Terra*.

Pel que fa a l'objecte d'estudi, en aquesta recerca ens hem centrat en els següents sis locutors occidentals de Televisió de Catalunya com a mostra representativa dels professionals occidentals que intervenen regularment en els *Telenotícies*.

En el cas de Marina Solà, Víctor Sorribes i Empar Marco —corresponsals de Lleida, de les Terres de l'Ebre i del País Valencià, respectivament—, les notícies d'aquelles contrades són explicades des del lloc dels fets amb la varietat geolèctal pròpia de cada regió. Per això, els espectadors podem vincular la modalitat dialectal amb la

9. De fet, algunes peces informatives s'emeten tant per TV3 com pel 3/24.

Taula 2. Nom dels periodistes escollits, els seus subdialectes, els llocs de naixement, la vinculació laboral amb TV3 i la localitat actual de residència.

PERIODISTA	LLOC DE NAIXEMENT	SUBDIALECTE	RELACIÓ AMB EL CENTRE D'EMISSIÓ D'INFORMATIUS TV3	LLOC DE RESIDÈNCIA
Lluís Caelles	Isona	Pallarès	Redacció central - Internacional	Barcelona
Marina Solà	Lleida	Lleidatà ¹¹	Corresponsal de Lleida	Lleida
Mariona Piqué	Cervera	Lleidatà	Redacció central - Societat	Barcelona
Fàtima Llambrich	Ametlla de Mar	Tortosí	Redacció central - Societat	Barcelona
Víctor Sorribes	Deltebre	Tortosí	Corresponsal de les Terres de l'Ebre	Deltebre
Empar Marco	Godella	Valencià central	Corresponsal del País Valencià	Godella

zona en què hi ha l'esdeveniment objecte d'informació. Segons Sorribes, hem de diferenciar entre els corresponsals, «que són la cara visible d'un territori», dels periodistes que s'encarreguen de cobrir les notícies d'interès més general, en qualsevol punt de l'àrea d'atenció informativa, com els relacionats amb la política.¹⁰

D'altra banda, hi ha el cas de Fàtima Llambrich i Mariona Piqué, nascudes, per ordre, a l'Ametlla de Mar (Baix Ebre) i a Lleida. Totes dos formen part de la secció de societat de la Redacció d'Informatius de TV3, ubicada als estudis de Sant Joan Despí. Per tant, les dos periodistes es dirigeixen a l'audiència, des de circumscripció central, amb la seua varietat, el tortosí i el lleidatà, respectivament. També

10. Emprém aquesta denominació per a designar, dins del bloc occidental, la varietat que es parla a les comarques centrals de Lleida (el Segrià, el Pla d'Urgell, les Garrigues i la Noguera), o siga, a l'àrea central del nord-occidental. Aquest nom és usat per experts amb la matèria com Joan-Julà Muné, Sílvia Romero o Imma Creus.

estudiem el model de llengua del pallarès Lluís Caelles (nascut a Isona i Conca d'Allà), membre de la secció internacional dels informatius i exdirector i presentador del *Telenotícies*.¹¹

Com veiem, doncs, les veus occidentals en els *Telenotícies* de TV3 les trobem en dos situacions diferenciades. Per una banda, hi ha els corresponsals —Solà, Sorribes i Marco—, que lliguen la veu amb el territori i, per l'altra, els periodistes que, o bé des de la redacció central —Piqué i Llambrich— o des de les corresponsalies de l'estranger —Caelles—, informen utilitzant la seua varietat geogràfica en àrea no occidental. Del total de la plantilla occidental hem escollit els sis periodistes esmentats amb la intenció de representar al màxim el col·lectiu de locutors d'aquesta adscripció geolèctica, és a dir, els seus diferents dialectes, subdialectes o parlars.¹² A continuació, s'ha fet un seguiment de les dos edicions del *TN* per a detectar les aparicions d'aquests professionals.

Ans d'escollir les peces que analitzem hem tingut en compte dos factors. En primer lloc, ens hem fixat en la durada dels vídeos de les peces informatives —entre 60 i 180 segons—, que depèn de la importància del tema. En segon lloc, hem procurat que hi haja, per una banda, una gravació de la veu en off i, per l'altra, una connexió en directe, amb l'objectiu de diferenciar les primeres intervencions —en què hi ha un guió planificat generalment redactat— de les segones, on hi ha possibilitat de trobar més trets genuïns, atès que el discurs és menys planificat i més espontani. En total, hem seleccionat sis peces de cada periodista del primer semestre del 2014, aproximadament uns deu minuts de gravació. Amb això, volem saber si hi ha tensió, dins de l'estàndard oral difós, entre les peces que tenen una base redactada i les peces més espontànies i menys planificades.

A més, es va entrevistar els sis professionals, tant per a conèixer la posició que prenen enfront el paper que tenen com a agents d'estan-

11. Caelles va presentar i dirigir el *TN Nit* el segon semestre del 1996, i durant el 2001 i el 2002. A més, va conduir el *TN Migdia* el 2003 i el *TN Vespre* del setembre del 2005 al març del 2007.

12. Així, no hi ha periodistes de l'àrea ribagorçana, ni de la del valencià septentrional (tot i que té moltes afinitats amb el tortosí), ni, tampoc, de la del valencià meridional.

dardització de l'occidental com per a assegurar-nos l'ús de determinats fenòmens i variants que, en les dades que hem recollit, tenen una presència vacil·lant i, per tant, no sabem quina de les formes és la genuïna del periodista.

2. SUBSTITUCIÓ DELS TRETOS OCCIDENTALS PELS ORIENTALS: ABDICACIÓ

En l'àmbit fonètic, hem documentat la incorporació de la pronúncia oriental dels mots *jo* i *ja*, amb la fricativa prepalatal sonora ([ʒ]a) en detriment de la realització occidental amb la semiconsonant ([j]a) en Caelles, Solà, Piqué i Sorribes. Al capdavant, s'ha bandejat la forma occidental, o bé per influència dels mitjans o bé per creure —erròniament— que s'assembla massa a la solució castellana i, per tant, és considerada una interferència que cal eliminar, és a dir, un cas d'hipercorrecció.

Seguidament, en el camp de la morfologia nominal, hem detectat la substitució, en Solà, de les formes del possessiu amb *wau* (*seua*) a favor de les solucions orientals amb aproximant bilabial (*seva*) en un registre formal, ja que, com va confirmar en el qüestionari, en el seu dia a dia manté les del bloc occidental. També formaria part d'aquest grup l'ús invariable del numeral *dos*, solució occidental, que en les peces de Caelles i Solà s'ha substituït per *dues*.¹³

Quant a la hipòtesi establida, a partir de l'estudi de les dades hem constatat que, sobretot en morfologia verbal, s'han reemplaçat les variants occidentals per les respectives orientals. La característica que ens ha permès verificar la hipòtesi inicial és l'increment dels verbs incoatius que, segons MASSANELL I MESSALLES (2012: 148), és «un dels trets més rellevants per a la distinció entre els dialectes orientals i occidentals». Tradicionalment, la forma de l'increment era *-ix-* en el bloc occidental i *-eix-* en l'oriental. No obstant això, per mitjà del

13. CREUS & ROMERO (1999) analitzen el model lingüístic difós pels locutors de les ràdios de Lleida. Apunten que els periodistes d'aquestes emissores també han substituït la variant tradicional —i estàndard— *dos* per la forma *dues*.

nostre estudi notem com les variants orientals arraconen les occidentals en Solà, Caelles i Piqué, que diuen *repeteix*, *atreveix* o *exerceix*. Hi ha, doncs, una substitució lingüística en la representació de l'increment que és conseqüència, d'una banda, del model de llengua difós en els mitjans de comunicació, tant a nivell oral com escrit, i, de l'altra, del sistema educatiu, que al Principat només ensenya l'increment *-eix-* (ARAGONÉS 2006). De fet, Caelles i Piqué diuen que les seues formes genuïnes són les típiques de la zona oriental, és a dir, el canvi lingüístic ja s'ha produït. Aquesta modificació s'explica pel temps que fa que viuen i treballen a Barcelona, és a dir, pel contacte diari amb el dialecte oriental central.

En darrer lloc, hem estudiat el paradigma del present de subjuntiu de Caelles, Solà, Piqué, Llambrich i Sorribes, que segueix el model oriental en detriment de les formes occidentals normatives. A tall d'exemple, hem sentit *confirmi*, *traslladi* o *compleixin* en lloc de *confirme*, *trasllade* o *complisquen*, les úniques formes occidentals acceptades a la normativa. En conseqüència, les variants orientals han substituït les occidentals en aquests periodistes en un registre formal. En els registres informals, Solà, Llambrich, Piqué i Sorribes mantenen la flexió del seu geoelecte, que, en el cas de les dos primeres, no té cabuda en l'estàndard. Piqué i Sorribes renuncien a les seues formes genuïnes o bé perquè no saben que són acceptades —desconeixement de la normativa i inseguretat lingüística— o bé, com reconeix Sorribes, perquè el model conegut i del qual no es dubta és el central: «crec que per no complicar-me la vida vaig tirar més cap a l'estàndard dels llibres, que és el que sents més pels mitjans de comunicació, tens més obres de referència i és on menys possibilitat tindrà d'equivocar-me». D'aquest comentari es desprèn que, tot i que les variants tortosines siguen previstes en l'estàndard codificat, no poden ser considerades formes estandarditzades —això és, no han estat vehiculades pels agents d'estandardització. Per consegüent, els usuaris occidentals no les han sentit en contextos formals¹⁴ i, per tant, adopten les solucions del català central, que

14. En aquest cas, les marques estàndard occidental per als verbs de la 2a i la 3a conjugació (*puga*, *vinga*) difereixen de les tortosines (*pugue*, *vingue*).

sí que han estat vehiculades amb èxit. Així mateix, Lamuela (1994: 116) evidencia que, a diferència de les variants que únicament han estat codificades,¹⁵

les formes estàndards tenen, a més a més, una funció de direcció de l'evolució de les llengües. Sent formes difoses al màxim i associades d'una manera especial a la funció discriminant, tenen una posició de dominància. Tendeixen, doncs, a substituir les altres formes lingüístiques resolent a favor seu les vacil·lacions en l'ús de formes concurrents.

És més, la morfologia és l'àmbit del llenguatge on hem detectat més substitucions per solucions orientals —tot i que l'estàndard planificat és polimòrfic. Si busquem l'arrel d'aquest desajustament, notem que ve de lluny. En primer lloc, les variants usades en la llengua escrita pels agents d'estandardització han estat, des del començament de TV3, les orientals. Aquest és el motiu pel qual molta gent confon¹⁶ l'estàndard amb la varietat oriental, com fa Caelles: «crec que el meu català escrit és estàndard (si és que aquest estàndard existeix). No hi ha *meues* ni *teues* ni *tindre* ni *vindre*...». El que vol dir, de fet, és que en el llenguatge escrit només empra les variants centrals, és a dir, segueix l'estàndard oriental que, per a ell, és l'únic que existeix i que coneix. A més, els ensenyants de la zona occidental i els llibres de text que s'hi empen només vehiculen aquestes solucions en l'escriptura.¹⁷

Tanmateix, aquesta inclusió de formes al·lòctones és més alta, tant en morfologia com en fonètica, en els periodistes Caelles, Solà i Piqué que en Llambrich, Sorribes i Marco. Això s'explica per la zona geogràfica on pertanyen. D'una banda, Solà i Piqué provenen de les comarques centrals de l'occidental, sota la competència de Lleida, i la

15. Remarquem la diferència entre variant codificada i variant estandarditzada (LAMUELA 1987: 66).

16. Segons CASALS (2017: 154) aquest equívoc provoca que els parlants d'altres territoris «to shy away from using the standard that is most closely adapted to their variety».

17. Vg. ARAGONÉS 2006 per a un estudi del tractament de la diversitat lingüística en els llibres de text. Per a més informació sobre el tema, consulteu GIMENO (1999), PONT (2003) o PRADILLA (2011). Per a un estudi sobre el model de llengua que aprenen els alumnes tortosins, vegeu ULLEDEMOLINS-SUBIRATS (2018).

conclusió és que és més permeable als trets orientals (MASSANELL I MESSALLES 2011). A més, Piqué és de Cervera, població limítrofa amb el bloc oriental, això és, zona d'acumulació d'isoglosses. Respecte a les comarques centrals dels nord-occidental (Segrià, Pla d'Urgell, les Garrigues i la Noguera), la llengua ha patit una forta pressió del dialecte central que ha comportat l'anivellament lingüístic, sobretot en morfologia.¹⁸ El procés de normalització lingüística amb l'escola i els mitjans ha comportat l'assimilació de trets al·loctons que, avui en dia, no es fan estranys als parlants d'aquestes comarques atès que, com expliquen CREUS & ROMERO (1999: 35), el model de llengua difós pels professionals de la zona en els mitjans del territori es basa en el seguiment de les solucions orientals de la normativa «on pràcticament no hem documentat casos de formes verbals patrimonials». D'altra banda, hi ha Llambrich, Sorribes i Marco, locutors d'àrees —Terres de l'Ebre i País Valencià— que no són tan permeables a les inclusions orientals.

Com veiem, la fonètica és l'element més resistent del llenguatge, mentre que la morfologia és el més permeable i, per consegüent, es presta més a la substitució de formes. En canvi —com apunta MARTÍ I CASTELL (2014: 250) — els trets fonètics i, per tant, les pronúncies típiques de cada dialecte costen més de modificar, tot i que la pressió del dialecte central en l'entorn laboral, com hem vist en Caelles, Piqué i Llambrich, afavoreix l'adopció o la interferència de trets fonètics orientals. És més, segons Bibiloni (1997: 134), «la fonètica es el terreny on una llengua estandarditzada es pot permetre més variació». Tanmateix, però, en el present estudi es posa de manifest que l'ortoèpia dels periodistes occidentals es comença a convertir en una mimesi —sobretot en els fenòmens consonàntics— dels locutors orientals.

3. VACIL·LACIÓ ENTRE TRETS OCCIDENTALS I ORIENTALS

L'ús oscil·lant d'una forma denota tant la pressió del dialecte central sobre els altres geoelectes del català com la falta de seguretat en el par-

18. Vg. SISTAC (1998) i MASSANELL I MESSALLES (2011).

lant a l'hora d'emprar la variant occidental, ja siga perquè a l'escola ha après la solució central o perquè mai ha sentit el mot propi en un àmbit formal. La majoria de les vacil·lacions l'hem trobat quan hem comparat l'estàndard oral difós (veus en off i base redactada) amb les intervencions en directe dels periodistes (amb menys planificació).

A propòsit de la realització del vocalisme àton, Llambrich barreja la pronúncia occidental, és a dir, conserva les *o* àtones (c[O]missió), amb d'altres formes on la *o* s'ha tancat en *u* (eur[u]s, c[u]ntracte) i, a més, hem localitzat en diverses gravacions la pronúncia de la vocal neutra en l'article [ə]l en comptes de pronunciar [e]l. En el cas que hem estudiat, tot i que no hi ha una substitució total d'aquestes formes, cal apuntar l'ús vacil·lant —en les locucions de Caelles i Llambrich— i, per tant, barrejat, de dos variants que es van tindre en compte per a definir els límits entre el català oriental i el català occidental. D'una banda, la pronúncia africada de la sibilant palatal sorda en posició inicial i postconsonàntica ([tʃ]ifra, mar[tʃ]a) s'alterna amb la realització fricativa, pròpia de la zona oriental ([ʃ]ecs, mar[ʃ]xa). De l'altra, l'ús de les formes amb la sibilant palatal sonora, que, típicament, té la pronúncia africada en occidental ([dʒ]ent), es barreja amb la realització fricativa al bloc oriental ([ʒ]ent) en les peces de Llambrich i Sorribes, on sentim, no sols [ʒ]unta o pro[ʒ]ecte, sinó també [dʒ]udici i ma[dʒ]istrada. S'ha de tindre en compte, com apunten SISTAC (1992, 1998) i PRADILLA (2006), que la convivència de variants pot comportar, en un període més o menys llarg de temps, la substitució definitiva de les solucions genuïnes. És el cas de Caelles, ja que en les seues peces només hem localitzat les variants amb el so fricatiu [ʒ]oies, [ʒ]oves o [ʒ]ornada en detriment del so africad. Aquí, doncs, ja s'ha produït el canvi lingüístic.

4. CONSERVACIÓ DE TRETOS OCCIDENTALS

Finalment, hi ha una sèrie de particularitats occidentals, genuïnes del seu subdialecte, que els periodistes estudiats mantenen. La corresponent del País Valencià, Marco, és la periodista que preserva més peculiaritats de la seua varietat, o siga, és la locutora que té més imper-

meabilitat al central. Aquesta periodista no es veu afectada per les circumstàncies que afecten els locutors que emeten des de Catalunya perquè el model lingüístic del País Valencià està confegit a partir de formes occidentals. A més, la distància geogràfica entre València i Barcelona redueix la pressió del català central en territori occidental del País Valencià. Així, conserva les solucions dels demostratius (*este*) i els tres graus de dixi del valencià (*eixe*), els possessius amb wau (*seua*) i els numerals (*dèssset, huit, huitanta*) en tots els contextos. En relació amb la morfologia verbal, el manteniment de les formes estàndard valencianes és absolut. En les gravacions de Marco apareix sempre l'increment amb *i* en els verbs incoatius (*reunix, persequixen*) i el present de subjuntiu el fa amb les solucions valencianes estàndard (*retiren, complisca*). L'audiència de TV3, doncs, té contacte amb les variants del sud del domini lingüístic a través d'aquesta corresponsal. En aquest marc d'estàndard composicional i polimòrfic, pren rellevància la noció de transdialectalització, presentada per Bibiloni (1997: 41), entesa com

el fet que les opcions adoptades per a l'estàndard, si són pròpies d'una part de la comunitat lingüística, siguin difoses i emprades a la resta de la comunitat. I és necessari, per descomptat, que la transdialectalització tingui un caràcter multidireccional, no l'unilateral propi dels models unitaristes.

Per contra, no trobem aquest ús de les formes pròpies proposades en l'estàndard en tots els locutors. Per exemple, si comparem Marco amb Solà, notem com la segona substitueix, en registres formals, l'increment amb *i* (*cenyix*) dels verbs incoatius per les expressions amb *e* (*cenyeix*), perquè no creu que el primer s'ajuste a l'estàndard, és a dir, el connota negativament com un tret dialectal. En canvi, Marco —i Sorribes— usa amb normalitat la variant pròpia (*cenyix*) atès que és la forma imperant en la seua zona. Així és que els periodistes es troben en la disjuntiva d'escollir la variant tradicional estàndard del seu entorn o d'adoptar la solució del català central. En aquest sentit, Lamuela (1987: 51-52) reflexiona al voltant del component identificador de la llengua estàndard:

En un pol del problema tenim un principi indefugible d'eficàcia: no més una llengua unitària pot ser difosa pels mitjans de massa. [...] En l'altre pol del problema hi ha la voluntat legítima dels parlants d'identificar-se en grups més petits que el grup nacional i de mantenir i potenciar l'originalitat cultural dels àmbits de referències corresponents a aquests grups.

Aleshores, Marco i Sorribes difonen la variant que distingeix el seu grup —la del bloc occidental. Després de Marco, els periodistes que conserven més trets característics de la seua zona són Sorribes i Llambrich, tots dos de les Terres de l'Ebre. Entre les particularitats que conserven destaquem, en la morfologia nominal, la presència sistemàtica del demostratiu sense reforçament, els possessius amb *wau* i l'ús invariable de *dos*.

Sobre la morfologia verbal, Sorribes manté l'increment *-ix-* dels verbs incoatius. De fet, MASSANELL I MESSALLES (2012: 199) ha estudiat la conservació d'aquestes formes amb *i* en l'àrea nord-occidental i conclou que l'àrea tortosina «ha obtingut el percentatge més elevat fora d'Aragó» de la marca *-ix-*. Explica aquest fet dient que «el manteniment dels trets propis és superior [...] en aquelles regions en què s'ha definit l'existència d'un subdialecte amb unes característiques individualitzadores dins del conjunt nord-occidental, com la tortosina o la ribagorçanopallaresa». Per tant, cal tindre en compte la procedència dels periodistes: Llambrich i Sorribes van nàixer a les terres més meridionals del Principat de Catalunya; i Marco, en canvi, en una de les comarques centrals del País Valencià. Cal fer aquesta distinció sobre el territori administratiu, ja que les fronteres polítiques —que no lingüístiques— comporten diferents plans d'estudis i, alhora, diferents models de llengua.

Llambrich i Sorribes són de les Terres de l'Ebre, la contrada més al sud de Catalunya limítrofa amb el País Valencià, al sud, i amb l'Aragó a l'oest. En els dos periodistes hem localitzat una major concentració de variants genuïnes, superior a la dels locutors Caelles, Solà i Piqué. Podem explicar aquesta qüestió a partir de diversos factors lligats, d'una banda, al fet que siguin corresponsals i que informen des de la mateixa zona dialectal i, de l'altra, a les particularitats de

la llengua d'aquella regió. Pel que fa al territori, les connexions deficitàries amb les dos grans capitals i centres del poder —Barcelona i Tarragona— i el seu caràcter agrari aïllen la zona, que esdevé menys permeable. A més, ser terra limítrofa amb el País Valencià comporta un anada i vinguda de gent, cosa que esborra les fronteres administratives i corrobora el contínuum lingüístic català.

A propòsit de la consciència sociolingüística, a les Terres de l'Ebre hi ha un estret vincle entre llengua i entorn. Els habitants de la zona saben que la varietat que parlen els defineix i, doncs, els diferencia com a grup social dels parlants de la resta de geolectes. El fet que Sorribes conserve molts trets de la seua varietat ajuda que l'audiència —dialectalment heterogènia— relacione el tortosí amb les Terres de l'Ebre i, per tant, el parlar esdevé un dels trets diferenciadors —si no el que més— de la comunitat. A més, a les Terres de l'Ebre, a diferència de les comarques occidentals del nord del Principat, algunes solucions com ara el demostratiu simple no tenen cap connotació negativa, tot i que el model que es promociona des de l'ensenyament siga, també, de base oriental.

5. CONCLUSIONS

De la interpretació dels diferents materials que hem estudiat n'extraïem diverses conclusions. En primer lloc, de l'anàlisi de més amunt es desprèn que la fonètica és l'element més resistent del llenguatge, mentre que la morfologia és el més permeable i, consegüentment, es presta més a la substitució de formes. En canvi, els trets fonètics costen més de modificar, tot i que la pressió del dialecte central en l'entorn laboral, com hem vist en Caelles, Piqué i Llambrich, afavoreix l'adopció o la interferència de trets fonètics orientals. D'aquestes anotacions obtenim el grau d'adequació a l'estàndard occidental dels locutors, que ens ha permès establir una gradació, de menys a més, on Caelles i Piqué se situen en l'extrem de menys manteniment, i Marco i Sorribes en el de més conservació de trets idiosincràtics.

Una altra conclusió que es deriva d'aquest treball és la diferent concepció de l'estàndard dels periodistes estudiats, tant a partir del

seu ús lingüístic com de la seua actitud lingüística. Així, alhora que Caelles, Solà i Piqué decideixen adoptar les formes orientals —tot i que puguen parèixer alienes a la seua zona—, Sorribes i Marco tenen una actitud més militant amb les variants pròpies, que ha traspuat en les entrevistes quan han relacionat llengua i territori com un nexa indissoluble. Les diferents actituds lingüístiques coincideixen en les diferents zones occidentals: la del nord (Caelles, Solà i Piqué), més propera geogràficament a l'àrea central, i la del sud (Llambriç, Sorribes i Marco), on preserven la majoria de peculiaritats que els defineixen. Com a conseqüència, la distància geogràfica es converteix en distanciament en l'ús lingüístic, en el model de llengua que difonen. A més, aquests tres últims periodistes vehiculen trets que l'IEC considera no recomanables¹⁹ en un registre formal, però que són característics de la seua varietat, com per exemple l'apitxament i l'ensordiment en Marco ([tʃ]uga o sen[s]ill) o el demostratiu per a Sorribes (*este*). Podem enllaçar aquesta consciència amb les diferents actituds lingüístiques que es reflecteixen en el present treball. Cal remarcar, però, l'endodiglossia com a situació general entre els periodistes de l'àrea central del nord-occidental, és a dir, atribueixen al dialecte central la preeminència sobre el seu, l'occidental, i li atorguen un prestigi social que ja té, és a dir, el reafirmen com a varietat majoritària en els mèdia. És, doncs, una situació de desigualtat entre dos varietats de la mateixa llengua, on la varietat A, la del periodista, queda relegada a espais comunicatius familiars i menors, mentre que la B és present en tots els registres formals i en l'estàndard i l'adopten parlants d'A que creuen que en aquestes situacions comunicatives és preferible emprar B.

Dins d'aquest àmbit, cal posar de manifest l'estreta relació entre escola, mitjans de comunicació i model de llengua de la població. Aquests tres factors s'interrelacionen fins a convertir-se en un cercle viciós. En altres paraules, els parlants occidentals coneixen les variants genuïnes que han après en el seu entorn més immediat —família i cercles d'amistat— i, també, les formes que han adquirit a l'escola,

19. Segons la *Proposta* (1992 [1999:3 11]), les formes no recomanables no són estàndard.

que queden validades, alhora, pels mèdia orals i escrits. Això dona lloc, massa sovint, a la identificació —errònia— entre estàndard i varietat central. En alguns casos, com exemplifiquen Caelles i Piqué, la influència del català central és tan potent que els parlants occidentals abandonen les variants morfològiques pròpies per a adoptar les de la varietat que és present en la majoria dels àmbits del seu dia a dia. Per tant, l'exclusió d'una forma de l'estàndard pot comportar l'abandonament d'aquella variant en tots els registres del parlant, un exemple seria, com diu Caelles, el cas de l'ús invariable de *dos*: «crec que ho he incorporat. Ja em surt dir *dues*, tot i que no sempre».

Hem de prendre en consideració, també, que els assessors lingüístics del Centre d'Emissions d'Informatius de TV3 corregeixen tots els textos que s'han d'emetre en els *Telenotícies*, però es fixen, sobretot, en les qüestions d'estil per a millorar la comprensió i l'agilitat del discurs, en aspectes d'ortotipografia i en interferències o matisos lèxics. No tenen en compte si la varietat de l'estàndard que usa el locutor és la que geolèctament li correspondria, atès que això és decisió de qui redacta la notícia, en aquest cas, del periodista occidental. Tot i això, si un text ve de zona occidental els assessors lingüístics d'informatius paren esment a les variants que usa.²⁰ A més, homogeneïtzen el discurs, és a dir, si hi ha un *seva* i un *seua* trien la forma que fa servir més el locutor i canvien l'altra.

Pel que fa a les directrius aplegades en la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana*, l'IEC condemna l'ús indiscriminat de variants, és a dir «el locutor [...] no ha de barrejar, per exemple, trets fonètics i morfològics propis dels parlars occidentals amb d'altres propis dels orientals». En efecte, si ens cenyim a aquest postulat, els sis periodistes analitzats han fet un ús promiscu de les formes, malinterpretant la flexibilitat que permet l'estàndard. L'*ésAdir*, en canvi, és menys restrictiu a l'entrada de particularitats occidentals, ja siga, possiblement, perquè no esmenta els trets i, per tant, deixa la porta oberta. Per exemple, l'*ésAdir* recomana i incita a l'ús de l'obertura en a

20. «Ep, aquest article ve de Lleida, deixem *caragols*». Exemple del respecte per les variants occidentals. Comentari sentit durant l'estada de pràctiques a la Unitat d'Assessorament Lingüístic de TV3 (maig-juliol 2014), a la secció d'informatius.

dels mots començats per *en-*, *em-* i *es-* ([a]sperar) o l'obertura de la *e* final pròpia del nord-occidental (*policí*[ɛ]) en els parlants que els tinguen com a característic. Dit d'una altra manera, considera que són trets molt arrelats en la llengua dels periodistes i que són genuïns dels seus parlars. En canvi, la *Proposta* els considera admissibles només en els registres informals. A més, el portal lingüístic de TV3 té en compte fenòmens que no apareixen en la *Proposta* com el tancament de la vocal *o* en *u* davant de la síl·laba tònica (*p*[u]drit), i accepta, a diferència de l'IEC, la pronúncia i l'escriptura de mots com *mascletà* o *plantà*, amb la caiguda de la *-d-* intervocàlica, realització característica del valencià.

BIBLIOGRAFIA

- ARAGONÉS (1995): Albert Aragonés, *La llengua del Baix Ebre i del Montsià. Un model de llengua estàndard oral*, Tortosa: Consorci per a la Normalització Lingüística - Centre de Normalització Lingüística de les Terres de l'Ebre.
- (2006): «La llengua vehicular dels llibres de text d'ESO de català i valencià», dins: *Segon Congrés Cultura i Territori a les Comarques de la Diòcesi de Tortosa (Amposta, 30 de març de 2006)*. [Inèdit]. En línia a: <<http://usuari.tinet.org/aragones/llibrestexteso.htm>> [Consulta: 23-9-2018]
- BASTARDAS (1996): Albert Bastardas, *Ecologia de les llengües*, Barcelona: Proa.
- BELTRAN CALVO & SEGURA-LLOPES (2017): Vicent Beltran Calvo i Carles Segura-Llopes, *Els parlars valencians*, València: Publicacions de la Universitat de València.
- BELTRAN (2010): Andreu Beltran, «Unitat o diversitat en el model de llengua dels llibres de text valencians», dins: *Articles de didàctica de la llengua i de la literatura*, núm. 50, ps. 57-68.
- BIBILONI (1997): Gabriel Bibiloni, *Llengua estàndard i variació lingüística*, València: Editorial 3 i 4.
- CAMPS & CASALS (2009): Oriol Camps i Daniel Casals, «Límits per a la consecució d'un estàndard plural als *media*. El procés de pro-

- ducció de textos a la ràdio com a factor d'anivellament geolectal», dins: Kabatek, Johannes; Pusch, Claus D. (eds.), *Variació, poliglòssia i estàndard. Processos de convergència i divergència lingüístiques en català, occità i basc*, vol. 7, Aachen: Shaker; «Biblioteca Catalànica-Germànica», 7, ps. 231-256.
- CASALS (2001): Daniel Casals, «Contribució dels *media* orals a la construcció d'un estàndard de masses plural: presència del dialecte nord-occidental en el llibre d'estil de les emissores radiofòniques de la CCRTV», dins: *Zeitschrift für Katalanistik*, núm. 14, ps.151-161.
- (2009): «Equilibri geolectal als *media* públics del Principat de Catalunya. Els casos de TV3 i Catalunya Ràdio», dins: Kabatek, Johannes; Pusch, Claus D. (eds.), *Variació, poliglòssia i estàndard. Processos de convergència i divergència lingüístiques en català, occità i basc*, vol. 7, Aachen: Shaker; «Biblioteca Catalànica-Germànica», 7, ps. 209- 230.
- (2017): «Ensuring the quality of language standardization: The training of advertising announces in Catalan», *Catalan Journal of Communication & Cultural Studies*, núm. 9, 1, ps. 145-161.
- CATALUNYA RÀDIO I TELEVISIÓ DE CATALUNYA (2006): *ésAdir* <<http://esadir.cat/>>. [Consulta: 23-9-2018]
- COLOMINA (1999): Jordi Colomina, *Dialectologia catalana. Introducció i guia bibliogràfica*, Alacant: Universitat d'Alacant.
- CREUS & ROMERO (1999): Imma Creus i Sílvia Romero, «Els mitjans de comunicació orals a Lleida», *Llengua i ús*, núm. 14, ps. 31-36.
- FERRER-HUCH (2017): Laura Ferrer-Huch, «El nord-occidental a la ficció de TV3», *LLENGUA & LITERATURA*, núm. 27, ps. 31-55.
- GIMENO (1999): Lluís Gimeno, «Fronteres lingüístiques i fronteres administratives: La cruïlla catalanvalenciana», dins: *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Tortosa (4 i 5 de juny de 1999)*, Barcelona-Tortosa: Institut d'Estudis Catalans - Ajuntament de Tortosa, ps. 65-71.
- HAUGEN (1987): Einar Haugen, *Blessings of Babel. Bilingualism and language plannings: problems and pleasures*, Berlín: Mouton de Gruyter.

- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1990 [1999]³): *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana I. Fonètica*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- (1992 [1999]³): *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana II. Morfologia*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- LAMUELA (1987): Xavier Lamuela, *Català, occità i friülà: llengües subordinades i planificació lingüística*, Barcelona: Quaderns Crema.
- (1994): «L'estandardització de les llengües subordinades», dins: *Estandardització i establiment de llengües*, Barcelona: Edicions 62, ps. 131-142.
- MARTÍ I CASTELL (2014): Joan Martí i Castell, «Normativització (I): L'IEC, unitat i variació, una qüestió ideològica i política», dins: *Aportacions als estudis de filologia i lingüística catalanes*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MASSANELL I MESSALLES (2009): Mar Massanell i Messalles, «El col·loquial mediatitzat nord-occidental», dins: Bassols, Margarida i Segarra, Mila (eds.), *El col·loquial dels mitjans de comunicació*, Vic: Eumo, ps. 159-168.
- (2011): *Permeabilitat del català nord-occidental a l'estàndard mediàtic i educatiu: el cas de l'Alt Urgell*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans; «Biblioteca de Dialectologia i Sociolingüística», XVI.
- (2012): «*Fewe temps que no diva tants verbs!*» *Manteniment i transformació de paradigmes verbals en el català nord-occidental del tombant de segle*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- PONT (2003): Màrius Pont, «Model de llengua a l'aula», dins: Domingo, Anna (ed.), *Una radiografia social de la llengua catalana. Actes de les Jornades sobre la Llengua a les Comarques de Tarragona*, Tarragona: Departament de Cultura - Generalitat de Catalunya, ps. 551-557.
- PRADILLA (2006): Miquel Àngel Pradilla, «De fronteres administratives i límits geolèctals. La cruïlla lingüística valencianocatalana (i aragonesa)», dins: *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Morella (16 i 17 de desembre de 2005)*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, ps.19-34.

- (2011): «La gestió normativa de la llengua catalana. Unitat en la diversitat o diversitat d'unitats?», *Revista de Llengua i Dret*, núm. 56, ps. 115-141.
- SISTAC (1992): Ramon Sistac, «El dialecte nord-occidental en els àmbits d'actuació formals», dins: *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Lleida (1 i 2 de juny de 1991)*, Barcelona-Lleida: Institut d'Estudis Catalans - Institut d'Estudis Ilerdencs - Universitat de Lleida, ps. 39-43.
- (1998): «L'impacte de la normalització lingüística sobre la variació. Un cas concret: el català nord-occidental», dins: Boix, Emili *et. al* (eds.), *El contacte i la variació lingüística. Descripció i metodologia*, Barcelona: PPU, ps. 161-176.
- ULLDEMOLINS-SUBIRATS: Amanda Ulldemolins Subirats, «La presència del tortosí al TN Comarques de Tarragona», dins: *Actes del Col·loqui "Problemes i Mètodes d'Història de la Llengua"* [en premsa].
- (2018): «“Lo color vermell serà lo roig”. Ús dels geosinònims en la població escolar d'Alcanar», *beCEroLes*.
- VENY & MASSANELL (2015): Joan Veny i Mar Massanell, *Dialectologia catalana. Aproximació pràctica als parlars catalans*, Barcelona-Alacant-València: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona - Publicacions de la Universitat d'Alacant - Publicacions de la Universitat de València.